

TAKTIKA

Existovaly pouze dvě cesty jak porazit nepřítele v rozběhnuté bitvě – taktika překvapení, tzn. zlomit nepřítele násilím a morálním efektem útoku nebo užít lukostřelbu a zničit nepřítele předtím, než se dostane blíže, či jej vyhnat z pole, pokud zaujme obrannou pozici. Obě metody mohou být

Dva rytíři kolem roku 1430 s plnou plátovou zbrojí, postava vpravo má helmu typu bascinet s hledím a přidávanými pláty k ochraně krku a šíje. Rytíř vlevo drží krátkou halapartnu populární v polovině století.

kombinovány s docílením odlišného výsledného efektu, ve čtrnáctém století byl důraz kladen především na taktiku překvapení těžkým jezdecktvem podporovaným malými jednotkami profesionálních kopiníků a lukostřelců.

Velké bitvy byly v tomto období výjimečným jevem, mnoho z nich byly pouhé šarvátky mezi skupinami rytířů, jejichž hlavním cílem bylo vyhodit protivníka ze sedla a zajmout jej za tučné výkupné, ve větších bitvách bylo jezdecktvo rozdě-

leno do vojáků a menších švadron, podporovaných skupinami pěchoty. Postupný útok vedly buď voje nebo jednotlivé švadrony proti různým částem nepřítelova vojska, každý voj nebo švadrona se shromáždily za profesionální pěchotou, v níž byli smícháni střelci z kuší s kopiníky navzájem se chránícími rozložitými štíty. Při udržení této formace se střelci z kuší nemuseli obávat útoku jízdy, živý plot utvořený kopiníky totiž chránil před napadením, ovšem pouze v případě, že nebyla pevnost formace uvolněna střelbou z dálky.

Tuto taktiku, užívanou od první poloviny čtrnáctého století a v mnoha částech Evropy až do pozdního patnáctého století, drasticky změnil až anglický dlouhý luk, objevivší se na kontinentu v roce 1346, společně se švýcarskými kopiníky v raném patnáctém století.

ANGLICKÝ DLOUHÝ LUK

Dlouhý luk byl poprvé užít v jižním Walesu a částech Anglie již ve dvanáctém století, jeho plný potenciál však využil teprve Eduard I. při dobývání severního Walesu. V roce 1282 bojovalo v jeho vojsku 850 najatých střelců z kuše,

Jindřich VI. Anglický, kolem roku 1430. Kůň má krytí hlavy z plátu, který byl v obecném užívání od třináctého století, král drží štít určený k odražení útoku kopí na hlavu a třísla. Užití tohoto štítu bylo krom turnaje po roce 1450 velmi řídké.

v následujícím století klesl však jejich počet na pouhých 70, nahrazeni byli právě lučištníky s dlouhými luky. Nová zbraň se osvědčila již v bitvě u Orewin Bridge roku 1292. Velšané, povětšinou kopiníci, zaujali pozici na předním svahu kopce, tyčícím se nad mostem, ve vzdálenosti o málo větší, než je dostřel luku. Jakýkoliv pokus jízdy či pěchoty o překročení řeky by jim umožnil sestoupit a zaměstnat libovolné množství anglických sil, aniž by zbylé anglické jednotky mohly své druhy podpořit. Při úsvitu

dalšího dne však anglická pěchota překročila na nechráněném brodu proti proudu řeku a zaútočila na Velšany z boku. Ti se stáhli a zaujali pozici na vrcholku kopce. Proti živému plotu vytvořenému z nastavených kopí neměla jízda šanci, krupobití šípů vystřelených z dlouhých luků však ztenčilo řady obránců. Neschopni pohybu ani ústupu před připravenou jízdou, byli Velšané zlomeni krupobitím šípů, zachránivší se byli pak rozprášeni kavalérií. Jedná se rovněž i o výborný příklad kombinace taktiky překvapení a střelby.

Střelci z kuše ve francouzských službách, 1430–70. Oba jsou ozbrojeni ocelovým samostřilem, oblíbeným až ve druhé polovině století. Natáhnout samostříl a založit do něj šupku totiž trvalo stejnou dobu jako vypálit dvanáct šípů. Vojáci neuzívali mnoho ochranné zbroje, protože proti arkebuzírům již neměla smysl. Zajímavý je pěchotní meč a jezdecký štít.

Sir John Cornwall na portrétu s francouzskou korouhví ukořistěnou u Agincourt. Panoš drží korouhev svého pána. Zbroj je ze čtyřicátých let patnáctého století.

Eduard si taktiku dovezl i do Skotska a u Falkirku (1298) porazil desetitisícovou skotskou pěchotu a 200 rytířů s 12 500 pěšimi a 2 500 rytíři. Skotové zaujali pozici na předním svahu kopce s čelem krytým bažinou a vytvořili čtyři jezky složené z kopiníků, které doplňovalo 2 000 roztroušených lučištníků a rytíři v záloze. Nebylo možné přebročit bažiny a Eduardovy boční voje musely bažinu obejít, Eduard je následoval s hlavní silou po pravé straně. Skotští rytíři utekli, aniž by se zapojili do boje, což umožnilo anglické jízdě dohnat skotské lučištníky; byli však s těžkými ztrátami zahánáni obranou kopiníků. Eduard nařídil ihned po příchodu, aby se lučištníci posunuli vpřed. Opakovala se podobná scéna jako u Orewin Bridge, z kopiníků nepřežil skoro nikdo. Katastrofa u Bannockburnu (1314), kde 10 000 Skotů porazilo 23 000 Angličanů pod Eduardem II., byla zaviněna pokusem jízdy rozhodnout bitvu svépomocí.

Taktika doznala dalšího zdokonalení za rané vlády Eduarda III. u Dupplinu (1332) a Hali-

don Hillu (1333). U Dupplinu čelilo 500 rytířů s 2 000 lukostřelci skotské armádě o síle 10 000 mužů. Angličané zaujali pozici na kopci, rytíři byli bez koní ve středu, na koních zůstala pouze malá rezerva. Lučištníci byli na krajích a celý voj se pohyboval mírně vpřed, střelba pročešávala řady nepřátel. Skotští pikenýři napadali anglické ozbrojence ve třech zástupech, jejich řady byly však oslabeny krupobitím šípů a k zastavení útoku stačila tenká řada ozbrojenců. Jednou zadržovaný zástup se stal takřka nepoužitelným, řidnoucí linie útočníků tlačila střelba stále hustěji do středu a zástup byl takřka vyhuben, o ty, kteří se pokusili uniknout, se postarala připravená záloha. U Hill Edwardu použil Eduard III. stejnou taktiku, pouze jízda byla nucena učinit výpad a zlomit Skoty váhající před bouří šípů.

Nebylo samozřejmě možné použít tuto taktiku proti mnohem početnější francouzské jízdě v konvenční jízdě bitvě, Eduard však taktiku využíval v průběhu stoleté války, pokaždé se však ujistil, že bok a tyl jsou proti výpadům jízdy chráněny přírodními překážkami. Francouzi si vůbec nevšimli událostí ve Skotsku, námořní katastrofy u Sluys (1340), kde angličtí lučištníci rovněž získali vítězství nebo malých šarvátek u Morlaix (1342) a v roce 1345, kde 500 ozbrojenců a 2 000 lučištníků pomohlo Gaskoňcům vyhnat útočící francouzské síly. U Kresčaku (1346) bojovalo 35 000 francouzských vojáků s patnácti postupnými vlnami jezdeckta proti 10 000 Angličanů, z nichž pouze 1 141 byli profesionálové, podporovaných lučištníky. 5 500 lučištníků zahnilo hned v prvních minutách bitvy 5 000 překvapených janovských střelců z kuše, následně se střelba soustředila na nepřítelovy koně a byly zabity stovky těchto obávaných zvířat, které pod svými těly uvěznily nebo zranily jezdce. Samotní lukostřelci však nerozhodovali bitvu, někteří Francouzi se probojovali přes mračna šípů a zápolili s anglickými vojáky v šarvátkách muže proti muži, nikdy však v takovém počtu, aby to udělalo nějaký vážnější dojem. Za soumraku se Francouzi stáhli poté, co ztratili třetinu mužů.

Francouzi odmítli přijmout fakt, že výsledek bitvy ovlivnily dlouhé luky a připsali porážku skutečnosti, že angličtí profesionálové bojovali jako pěchota. Když se obě strany setkaly znovu u Poitiers (1356), sesedla francouzská jízda

z koní, čímž se však připravila o jedinou výhodu, kterou ozbrojenci měli, o náhodu. Angličané tentokrát nedisponovali dostatkem lučištníků a nepodařilo se jim zamezit francouzskému sevření, první anglická linie byla z valné většiny poražena. Druhá francouzská linie se nicméně stáhla z pole a poté, co začala vpřed postupovat linie třetí, převzal iniciativu Eduard, podobně jako u Halidon Hillu. Posadil své ozbrojence znovu na koně a následoval útok na francouzské pěší. Ve stejný okamžik poslal menší jezdecký oddíl pravou kličkou do útoku na francouzský tyl, po zuřivém zápase byla nakonec prolomena i třetí francouzská linie.

Eduard III. zemřel v roce 1377 a pod Bertrandem de Guesclin, začali Francouzi zpět dobývat mnohá ztracená území. Guesclin si uvědomil, že k porážení Angličanů potřebuje pouze kontrolovat klíčové hrady a města. Používal takřka výlučně žoldnéřskou armádu a taktiku napadání, léček a obléhání, odmítal se rovněž nechat zatáhnout do otevřené bitvy. Přesto však u Agincourtu (1415) ukázalo francouzské jezdecktvo, že se nic nenaučilo, napadlo anglické profesionály sesedlé z koní rozestavené ve třech liniích v defenzivním a zdánlivě nechráněném postavení a utrpělo další zničující porážku.

Francouzské úspěchy ze třicátých let nebyly způsobeny změnou taktiky, spíše je lze připsat čerstvé naději, oživené vystoupením Johanky z Arku, která prosazovala útok na Angličany ještě předtím, než zaujmou nedobytnou pozici na svahu kopce. V době neklidného příměří mezi lety 1444-9 vytvořili Francouzi vlastní národní armádu a u Formigny (1450) se lukostřelci již setkali s důstojným soupeřem. Anglická armáda o síle 4 500 mužů se jako obvykle seřadila do bitevní linie na svahu, avšak Francouzi, kteří anglické vojsko počtem mírně převyšovali, nepřešli do běžného útoku. Po dvouhodinové potyčce Francouzi přitáhli do přední pozice dvě kulveriny (dlouhá polní zbraň) a zahájili boční útok na lukostřelecké pozice, řady lukostřelců v linii za dostřelem luku začaly prudce řídnout. Někteří z lukostřelců opustili pozici a zaútočili na obě zbraně, také je obsadily, Francouzi však byli nyní schopni protiútoků a v těsných čtvercových postaveních se jim podařilo se s lukostřelci vypořádat.

Žádná jiná země si dlouhý luk nepřisvojila, především proto, že k udržení výkonnosti střelce z dlouhého luku byl třeba stálý výcvik. To také znamenalo, že každý lukostřelec měl vlastní luk a šípy, což v časech krize nebyly zbraně k dostání ve zbrojnici; pouze málo zemí se kvůli strachu z rebelie odvážilo ozbrojit své rolníky. Angličtí lukostřelci nicméně bojovali v mnoha částech Evropy v rámci kompanií štěstěny. Poprvé proti sobě stáli lukostřelci s dlouhým lukem v bitvě u Shrewsbury (1403), kde rebelové vedení Percym čelili Jindřichovi IV. Percyho desetitisícové vojsko zaujalo postavení se střelci v první linii na vrcholku hory, Jindřichovo vojsko o síle 30 000 mužů postupovalo k vrcholu. Percy disponoval větším množstvím lučištníků, zničující výměnu střel vystřídal útek královských lukostřelců, pronásledovaných Percyho těžkooděnci, po svahu dolů. Přestože bylo početnější královské vojsko zatlačeno, zdařil se mu právě díky přečíslení boční obchvat a následný útok na nepřítelův tyl. Hotspur Percy byl zabit a rebelové se rozprchli. Je důležité zmínit, že bitvu rozhodli těžkooděnci, nikoliv lučištníci, kteří byli na obou stranách také nejčastějšími oběťmi. V průběhu války růží bylo užíváno stejné taktiky, obě strany tak byly obvykle nuceny se co nejdříve srazit v sevřené bitvě.

ŠVÝCARSKÁ PÍKA

Ve stejné době, kdy se dlouhý luk stal prominentní zbraní, se jiné pěchotní zbraně podílely na postupném pádu těžké kavalerie – šlo o dřevcové zbraně. Po dobu dvou a půl století byly kopinické kompanie využívány k podpoře jízdy. Ve třináctém století se jednotky Brabantanů ozbrojené delším asi třiapůlmetrovým kopím nechávaly najímat ve Francii, Anglii a Itálii. U Courtrai (1302) porazily flanderské městské milice o síle 20 000 mužů francouzské padesátitisícové vojsko s pomocí dlouhých oštěpů, halaparten a jiných dřevcových zbraní. U Bannockburnu (1314) byli Angličané poraženi Skoty, z nichž většina bojovala třiapůlmetrovým kopím. U Morgartenu (1315) bojovaly lesní kantony Uri, Schwyz a Unterwalden svou první bitvu proti utlačovatelům. Užití halaparten mělo naprosto zničující účinek na feudální jízdu rakouského vévody Leopolda I., jehož kavalerie utrpěla drtivou porážku.

Rytíř v plné plátové zbroji ze čtyřicátých let patnáctého století. Šorc se změnil kolem roku 1430, spodní část byla rozdělena na dva zbrojní šosy. Ve stejné době se zvětšují i nárameníky, vnitřní hrany jsou otočeny nahoru, aby kryly krk. Ohnuté části se nazývaly *haute pieces*. Všimněte si přidaných plátů na levé ruce nahrazujících štít.

Ve všech třech bitvách byl pohyb jízdy znesnadněn terénem: bažinami u Courtrai a Bannockburnu, léčkou v úzké soutěsce u Morgartenu. Na otevřeném prostranství u Mons-et Pevele (1304) a Casselu (1328) byla vlámská pěchota rozsekkána na kousky francouzskou jízdou, podobně zneškodnili Angličané skotské kopiníky u Falkirku. Hlavní příčinou těchto porážek byla nedostatečná rychlost a pohyblivost kopiníků: přes nespornou sílu v obraně pouze nesnadno měnili formaci, toto omezení jim znemožňovalo vyhrát samostatně bitvu.

Po Morgartenu podpořily lesní kantony i Švýcaři z nižších alpských poloh, „národní“ armáda tak získala „novou“ zbraň – píku. V tomto období se pika lišila od tříapůlmetrového kopí pouze lehčí hlavou, nikoliv však užíváním. Švýcaři se však nespokojili s pouhou obranou, výsledkem tuhého tréninku a pevné disciplíny byla schopnost tak rychlého manévrování, že si mohli dovolit útočit dokonce i na jízdu. Dalším kladem byla i lehkost výbavy, jež, na rozdíl od zbroje, nezpomalovala jejich pohyb.

Nové vojsko zažilo první test u Laupenu (1339), kde bojovalo v otevřeném poli proti burgundské armádě. Švýcaři se seřadili do tří útvarů, pikenýři byli vpravo a ve středu, halapartníci z lesních kantonů vlevo. Burgundská pěchota byla brzo rozprášena a vyhnána z pole, jezdeckvo však na lesní kantony útočilo v postupných vlnách a způsobilo jim těžké ztráty, halapartníků bylo příliš málo, aby zabránili sevření jízdu. Lesní kantony však byly schopny kavalerii udržet až do té doby, dokud se zbývající dva útvary nepřesunuly. Burgundská kavalerie, neschopná útoku proti postupujícím pikanýřům, nakonec opustila pole.

U Sempachu (1385) kníže Leopold, pravděpodobně i se vzpomínkou na neefektivnost jízdy proti pikám u Laupenu, nechal sestoupit z koní svůj předvoj, který pak čelil hlavnímu švýcarskému útvaru. Ostatní dva voje nechal na koních s důvěrou, že k poražení útvaru stačí pouze jediný, navíc za situace, kdy většina Švýcarů nebyla v dosažné vzdálenosti. Tyto jednotky však postupovaly velmi rychle, nedopustili porážku a podařilo se jim zahnat Leopoldův předvoj. Leopold si pospíšil a rozkázal hlavnímu voji slézt z koní a zaútočit, jeho muži však nebyli seřazeni a dříve, než mohli dorazit, padl předvoj, třetí

Rytíř kolem roku 1445 v plné plátové zbroji s halapartnou, jež se stala obecnou zbraní pěších.

Richard, vévoda z Yorku, který zemřel v bitvě u Wakefieldu (1460). Vypouklý náprsní plát se v této době vrátil do obliby, stejně jako zobrazený dvouruční meč, částečně tomu napomohli lancknechti a Švýcaři.

linie Rakušanů byla vyhnána z pole a Leopold byl se svým vojem obklíčen a zabit.

Také u Arbeda (1422) užili Italové „opěšalé“ těžkooděnce, celkem 6 000 v jediném zástupu, proti švýcarské falanze o síle 4 000 mužů, z nichž dvě třetiny byly vyzbrojeny halapartnami, pouze jedna třetina pikami a kušemi. Na samém pokraji švýcarské porážky se v italském týle objevilo 600 švýcarských píčovníků. Jelikož je Italové mylně považovali za posily, stáhli se a Švýcaři využili nabídnuté příležitosti a opustili pole. Hlavně díky této zkušenosti si Švýcaři osvojili pikou jako hlavní zbraň, ovšem s čtyřapůlmetrovou násadou. Halapartníci měli za úkol střežit korouhev, a když byl útvar pozastaven, útočily tyto jednotky ze stran a z týlu na nepřátelský bok za účelem prolomení. Reputaci nejlepší evropské pěchoty v Evropě získaly u Sv. Jakuba na Birsu (1444), kde méně než 1 000 švýcarských pikanýrů zaútočilo na francouzské vojsko o přesile patnáct ku jedné. Byli sice všichni pobiti, ale bojovali do posledního muže a pobili 2000 nepřátel. Od tohoto data byli Švýcaři nadřazeni všem ostatním pěchotám a plně schopni nejen čelit, ale i porazit nejlepší kavalerie.

Švýcaři v bitvě obvykle postupovali v tříступňovém útvaru. Vedoucí zástup zaútočil v určitém bodě, zatímco hlavní zástup pochodoval paralelně a lehce doleva nebo do pravého týlu. Třetí zástup se držel zpět a často zastavoval při útoku prvního zástupu, aby vyzoroval výsledky ještě předtím, než se zapojil do boje. Tento způsob boje měl mnoho variací. Někdy vedl útok hlavní zástup, zatímco obě křídla se držela zpět nebo naopak postupovaly vpřed obě křídla a hlavní zástup se zdržoval. Síla zástupů závisela na míře angažovanosti jednotlivých kantonů v lize, těžiště někdy připadalo na pravé křídlo a centrum, doprovázené pouze malou jednotkou vlevo, občas však bylo i značně silné pravé křídlo doplňované o slabší jednotky ve středu a vlevo. Voje byly zvyklé pohybovat se vysokou rychlostí i na vzdálenost delší než 1,5 km, což jim umožňovalo donutit protivníka bojovat na místě, které si vybraly.

Švýcarské voje nenapodobily osud vlámských a skotských kopiníků, důvodem byla především vysoká schopnost manévrovat a také to, že byly podporovány a doprovázeny lehčími jednotkami,

Walter z Hohenklingeru, Německo
Rytíř, začátek 14. století

Guidoriccio da Fogliana, kondotíér, začátek 14. století

Johanka z Arku, 1429-30

D1: Kopiník, 1300–1400

D2: Odvedený sedlák, 1300–1400

D3: Střelec z kuše, 1300–1400

E1: Střelec z ruční zbraně, 1460–1500

E2: Anglický halapartník, 1400–1450

E3: Anglický lučištník, 1350–1450

F1: Pěšák, 1460–1500

F2: Dělostřelec, 1450–1500

F3: Francouzský těžkoodětec, 1450–1500

G1: Švýcarský pikenýr, 1339–1500

G2: Španělský pěšák, 1481–1500

G3: Anglický gardista, 1485–1500

Identifikace a popis vlajek na straně 38

tvořícími až čtvrtinu celého vojska. Zpočátku byly jednotky vyzbrojeny kušemi, od bitvy u Náfels (1388) však již užívaly ruční zbraně, jež v průběhu patnáctého století kuši postupně nahradily.

Po porážce Burgundánů v tažení let 1476–7 se Švýcaři nechávali najímat jako žoldnéři a sloužili ve většině evropských válek druhé poloviny patnáctého století, užívaje nyní 4,5 m dlouhého kopí. Jejich moment překvapení se vyrovnal těžkému jezdecktvu, vzdorovat jim mohla pouze jiná jednotka pikenýrů, avšak přesto, že řada jiných států vytvořila pikenýrské oddíly, žádný z nich nebyl po celé patnácté století schopen vzdorovat Švýcarům. Jejich jedinými úspěšnými protivníky byli Španělé kombinující sílu mečů

Rytíř a seržant kolem roku 1470. Rytíř asi nosil sallet. Seržant nosí pouze jednoduchou ocelovou čapku, náprsní krunýř a velké plechovice. Pompézní jílec ukazuje na dvouruční meč, stejně jako na ploché kopí střední kavalerie (hlavice by měla být štíhlejší).

a štítů se silou pikenýrů. Španělské jednotky sestávaly z pik v předním šiku s arkebuzíry na obou bocích, muži se štíty a meči stáli v pozici za pikenýry připravení zkosit nepřátelské pikanýry, jakmile byli zastaveni. Španělská pěchota získávala prominentní postavení v průběhu patnáctého století a byla velmi žádaná v italských válkách, až do bitvy u Barletty (1502) se však nesetkala s švýcarskými pikenýry. Tam se muži s meči a štíty dostali pod piky a pobili lehce vyzbrojené Švýcary postavené v těsných čtvercích.

HUSITSKÉ VÁLKY

Jiný systém schopný porazit v patnáctém století jezdecktvu a odvedence byl vyvinut Janem Žižkou, hejtmanem českého husitského vojska bojujícího s katolickými silami Svaté říše římské. Česká šlechta čelila podobnému problému jako Angličané v roce 1337 – nepřítelovo jezdecktvu ji přechýšovalo v poměru několik set ku jedné. Podobně jako u Angličanů a Švýcarů musely být jednotky zorganizovány do pěchotní síly schopné vydržet útok jezdeckta bez jakékoliv praktické podpory jezdeckta. Žižka se snad s válečným použitím vozů seznámil u řádu německých rytířů v Prusku; vozy doprovázející vojsko byly v tomto případě sestaveny do kruhové bariéry proti jezdecktvu. Myšlenku napodobil, zpočátku užil jakékoliv dostupné vozy a vozíky, později je však vyzbrojil malým dělem a těžkými řetězy, s jejichž pomocí byly vozy k sobě připevňovány. V pohyblivých pevnostech byli Žižkovi rolníci a měšťané v bezpečí před početným křižáckým jezdecktvem, kombinovaný útok dřevcových a střelných zbraní umožňoval čelit feudálním odvedencům a profesionálním těžkooděncům sesedlým z koně.

V raných bitvách se Žižka spoléhal na obrannou sílu tzv. *wagenbergu* (vozové hradby), později byl však disciplínou a tréninkem schopný vozovou hradbu, podobně jako Švýcaři piku, využít i jako útočnou zbraň. Byla vytvořena speciální jednotka tzv. vozového šiku manévrujícího pohodlně s vozy stavěnými po zaznění jediného rozkazu do kruhové, čtvercové nebo trojúhelníkové formace; jednotlivé skupiny pak vystoupily z vozů a spojily je řetězem, vše přímo pod nosem těžkopádně manévrujícího nejednotného feudálního vojska. Od samotného počátku Žižka také

používal ruční zbraně, takže třetina střelců ve vozech byla ozbrojena střelnou zbraní; vozová hradba byla podporována dobře vycvičeným dělostřelectvem, některá z děl byla schopná vypálit projektily o váze až padesáti kilogramů.

Základní sestavou husitské armády za pochodu bylo pět paralelních útvarů; jezdecko a dělostřelectvo ve středu, z obou stran kryté dvěma hradbovými divizemi doplněnými o pěchotu. Dvě vnitřní vozové kolony byly kratší než vnější, na rozkaz velitele mohly tedy velmi rychle zaujmout pozici na čele a týle vojska a zformovat obdélnou obrannou formaci.

Svatá říše římská odpověděla na první porážky povoláním daleko silnější armády, místo aby hledala jiné způsoby jak bojovat s novou zbraní, a v lednu 1422 byla tedy početná armáda pod velením císaře Zikmunda poražena u Německého Brodu. Další porážku utrpěl Zikmund u Kutné Hory a Nebovid, následujícího roku vypukly v Čechách občanské rozbroje, vznikla strana radikálních táboritů vedená Žižkou a umírněná strana zahrnující i šlechtu označovaná jako utrakvisté. Žižka porazil v roce 1423 utrakvisty u Hořic a Strauchova dvora, stejně jako následujícího roku u Skalice a Malešova, stejného roku umírá na mor.

Jindřich VII. Anglický v damascénské zbroji civilního vzoru. Zbroj na koně se nachází ve zbrojnici londýnského Toweru. Pěšák má brigantinu zesílenou kovovými pláty a drženou cvočky, ozbrojen je krátkým mečem a gizarmou. Na hlavě má v Anglii velmi populární sallet.

Anglický ozbrojenec v plné zbroji v roce 1483. Taková výbava vážila kolem třiceti kilogramů, váha však byla rozložena na celé tělo, hlavní nevýhodou však nebyla váha, ale těsný prostor. Značně vysoká cena zbroje byla příčinou, proč nižší rytíři a hodnosti vojska nosili částečnou zbroj složenou z plátů a kroužkové zbroje, podobně jako ve čtrnáctém století nebo látkovou zbroj stejného období.

Velení tábořské strany po něm převzal kněz Prokop, jenž u Ústí nad Labem (1426) a Tachova (1427) porazil křižácké síly. Reputace táboritů vzrostla až do té míry, že německé vojáky nebyl nikdo s to donutit zaútočit na vozovou hradbu, získané zkušenosti a odvahu z neporanitelnosti pak táborité úspěšně využívali při útoku z vozové hradby a porážení početně silnějších vojsk. V roce 1429 napadl Prokop Sasko, tlupy pouze několika tisíců mužů s sebou přinášely zkázu pro Bavorsko, Míšeň, Durynsko a Slezsko. V roce 1431 porazily křižácké síly vedené kardinálem Cesarinim a Jan Čapek ze Sán v roce 1433 vyplnil území Řádu německých rytířů opláčeje rytířům podporu Zikmunda, následky pocítily především vydrancovaná města Dirschau (Tczew) a Oliwa.

Jedinou opravdovou hrozbou pro vozy byla kanonáda, táboritské dělostřelectvo však bylo dosta-

Sir John Cheney nesl Jindřichovi VII. standartu v bitvě u Bosworthu (1485), poslední bitvě války růží. Korouhev byla zelenobílá s červeným drakem.

tečně silné na to, aby utišilo střelbu nepřítele a nakonec to nebyli křižáci, kdo porazil systém vozové hradby, ale Čechové samotní. V bitvě u Lipan se střetli táborité vedení Prokopem s utrakvisty. Umírnění napadli vozovou hradbu a byli odrazeni, táborité si však neuvědomili, že již nebojují proti křižákům, a ve spěchu se vydali za prchajícími utrakvisty, kteří se obrátili a zahájili ještě prudší útok. Utrakvistická rezervní jízda lehce porazila početně menší táboritskou a bleskově odřízla zbylé tábority od jejich vozové hradby. Radikálové byli poté na otevřeném poli jízdou rozsekáni na kousky, přežilo jich pouze několik set schovaných za vozovou hradbou, kteří byli poté upáleni. Z této bitvy se již nevzpamatovali a roku 1452 padl do rukou utrakvistů i Tábor.

Lipany jsou dobrou ukázkou základní slabiny vozové hradby: na rozdíl od kuše a píky šlo o čistě defenzivní zbraň úspěšnou pouze proti zastaralé, nepromyšlené taktice feudálního vojska. Proti stálým jednotkám vedeným inteligentním a zkušeným generálem neměla naději na úspěch.

Ozbrojenec počátku 14. století s helmou ze století předešlého. Lehká zbroj koně je složená z kůže, šupinové zbroje a plátové ochrany hlavy. Pověšimněte si kovových plátů na sedle a lýtkách jezdce.

V šestnáctém století použil Jindřich VIII. Anglický pancéřované vozy osazené arkebuží, nikde jinde však taktika vozové hradby užita nebyla, přestože byla známa. Na příklad v roce 1429, když Sir John Fastolf vezl do obleženého Orleansu zásobu potravin a byl napaden 8 000 ozbrojenci, sešikoval své vozy do kruhu a pohodlně odvrátil francouzský útok s pouhými 2 000 lučištníky a kopiníky.

KONDOTIÉŘI

Jelikož italská vojska organizovali v celém patnáctém století kondotiéři, vytrvale se zde v této době držela i feudální taktika boje. Většina válek mezi městskými státy a republikami byla motivována ekonomicky a velitelé žoldnéřských armád považovali válku za obchod a své muže za kapitál. Jelikož se dnešní nepřítel mohl zítra změnit v druhu, nebyla válka vedena s obvyklou dávkou zuřivosti; krvavé bitvy, v nichž byli zabíjeni přátelé, snižovaly velitelův kapitál a ohrožovaly budoucnost skupiny. Kondotiéři, kteří zpravidla veleli těžké jízdě, bojovali obvykle pouze v létě, vzdáleni pro jízdu nepohodlnému kopcovitému a bažinatému terénu, a vyhýbali se, pokud možno, regulérním bitvám. Mnoho času trávili pálením úrody a ničením vinic a sadů, schopnost vést válku totiž závisela na penězích, což znamenalo prospívání obchodu a zemědělství: pokud jste zničili nepřítelovu úrodu a ochromili obchod obléháním jeho měst a přístavů, omezili jste i jeho schopnost vydržovat žoldnéřskou armádu v poli. Tato metoda byla navíc podstatně bezpečnější než regulérní bitva.

Pokud však byla regulérní bitva přece jen nevyhnutelná, připomínala kratochvilnou partii šachu, jejím vyvrcholením byla těsná potyčka jezdeckva a krátká výměna střel s protivníkem, vymanévraný velitel pak obvykle přistoupil na porážku a vyklidil pole. Důraz byl kladen spíše na získávání výpalného za zajaté vojáky, než na rozvoj nějaké nové taktiky. V bitvě u Zagonary (1423) byli zabiti pouze tři muži; u Molinelly (1427), po celodenní bitvě, byli pouze zabiti koně a zajato několik mužů, nikdo však nepadl.

Ozbrojenec je v plné plátové výbavě druhé poloviny patnáctého století a sedí na koni chráněném koženým a plátovým pancířem. Nášprvní krunýř a límeček byly zavedeny v průběhu čtrnáctého století.

Doslova šokem byl pro tento typ válčení rok 1439, kdy arkebužíři ve službách Bologně zabili velký počet Benátčanů. Benátčané, pobouření takovou „ohavností“, nechali po vítězném vybojování bitvy popraviti všechny nepřítelovy muže se střelnou zbraní. Na konci století se již Itálie stala bitevním polem pro Francouze, Španěly a Němce ozbrojené pikami, dlouhými luky, kušemi, arkebuzami a sdruženými v mužstvech profesionálních ozbrojenců a vysoce pohyblivého dělostřelectva – všichni určení pro zabíjení nepřítelů. Kolem roku 1500 kondotiéři na úkor nelitostného válčení skoro vymizeli z bojišť, s nimi zmizela i víra ve starou středověkou taktiku a v těžkou kavalérii ovládající bojiště.